MEMORIALISTICA LUI GALA GALACTION[1]

DE

CONSTANȚA BUZATU

Opera memorialistică a lui Gala Galaction alcătuiește o parte considerabilă a creației sale, configurînd o personalitate complexă și contradictorie, interesantă, mai ales, prin originalitatea structurii ei lăuntrice[1].

Perspectiva oferită de masivul său *Jurnal*, apărut în trei volume, de amintirile așternute pe hîrtie la diverse răstimpuri, la care se adaugă și însemnările de călătorie, este vastă, încadrînd aproape toate etapele existenței. Singur jurnalul urmărește cronologic, cu unele intermitențe, firul vieții scriitorului de-a lungul a aproape șase decenii (1898—1955). Amintirile și notele de călătorie cuprind, la rîndul lor, date și aspecte inedite sau revin alteori, mai detaliat, asupra unor momente de predilecție. Fire interiorizată, înclinată de timpuriu spre meditație și reverie, traversînd perioade de intens zbucium sufletesc, Galaction va fi predispus, tocmai prin aceste condiții de ordin temperamental, spre confesiune. El simte nevoia de a se destăinui ca pe o necesitate organică, izvorîtă din intensitatea și bogăția unei vieți sufletești ce tinde, într-o anume modalitate, spre descătușare. Dialogul angajat în acest fel cu posteritatea, desfășurat într-o formă artistică remarcabilă, conturează pregnant profilul moral și spiritual al autorului.

Început în anii adolescenței, *Jurnalul* lui Galaction dezbate o multitudine de probleme și de aspecte ce caracterizează, de fapt, o epocă și un destin. Această configurație îl determină să fie, în același timp, conform realităților oglindite, roman de dragoste, jurnal de lectură și creație, proză de analiză și introspecție și cronică a timpului. Mediile cele mai diverse (Bucureștiul zgomotos și trepidant, Iașul calm și odihnitor al vestigiilor istorice, Cernăuțiul strălucind prin ordine și austeritate), tipurile umane care le populează, schițate în treacăt sau portretizate complex, tumultul vieții literare, tribulațiile de tot felul din sînul bisericii, manifestările artistice, de cultură sau evenimentele social-politice oferă o privire panoramică asupra unei societăți ce-și trăiește frenetic istoria.

Realitățile traversate de scriitor, filtrate prin adînca sa sensibilitate, sînt comunicate afectiv. Vibrația sufletească, evidentă pe tot parcursul însemnărilor, dă acestora mai multă profunzime și vigoare

Cele mai frumoase pagini ale *Jurnalului* sînt cuprinse în partea sa epistolară, oglindind înfiripărea unei iubiri adolescentine. Conținutul scrisorilor adresate de tînărul Grigore Pișculescu sorei Zoe (viitoarea sa soție) relevă evoluția sentimentului care începe printr-o caldă amiciție, presărată, pe parcurs, cu accente de duioșie fraternă, pentru a se transforma, în cele din urmă, într-o dragoste înflăcărată. Este, de fapt, prima iubire a tinereții, aceeași întotdeauna și pretutindeni prin modalitățile ei de exteriorizare, devenite aproape clișee : efuziuni lirice, scrisori parfumate, oferirea șuviței de păr, schimbul de fotografii etc. În ciuda prolixității, a repetițiilor sau a tonului edulcorat din unele epistole, sentimentul erotic se vădește a fi de o mare sinceritate și profunzime.

Luate în totalitate, scrisorile reține prin diversitatea lor tematică. Autorul vorbește despre sine și ai săi, despre meleagurile copilăriei, își deapănă impresiile asupra unor prieteni, colegi, profesori universitari, comentează diferite lecturi și cu o anume fantezie opere de artă, își dezvă-

---

[1] G. Galaction, *Jurnal*, ediție îngrijită de Maria Galaction Țuculescu și Teodor Vîrgolici, prefață și note de T. Vîrgolici, vol. I—III, București, Minerva, 1973—1980.

BDD-A1435 © 1979-1980 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:38 UTC)

luie munca asiduă de creație sau proiectele de viitor, relatează simple plimbări sau excursii, realizînd frumoase tablouri peisagistice. Profilul spiritual al viitorului scriitor se încheagă treptat. Fire contemplativă, înclinată spre meditație și visare, el are, asemenea tatălui său, un suflet generos și cald, o mentalitate sănătoasă, lipsită de prejudecăți. Îi place învățătura în pofida unor metode pedagogice învechite, practicate de dascăli fără vocație și, pînă în cursul liceal, este un elev sîrguincios la toate. Treptat, dragostea pentru literatură, pasiunea lecturilor trec pe primul plan. Adolescentul devine „curtezan al muzelor", cultivă prietenia literară, patronînd în casa sa o ambianță de cenaclu, angajează cu confrații discuții pasionante, făurește numeroase proiecte și planuri de viitor. Însuflețit de optimism, de elan juvenil, pare a se cunoaște foarte bine pe sine, descifrîndu-și chiar și impulsurile lăuntrice divergente. Acestea din urmă se accentuează pînă la proporțiile unei crize și sfîrșesc prin a-i călăuzi pașii spre domeniul teologiei, fără a implica prin acest gest renegarea mai vechii sale vocații de literat.

Scrisorile se disting printr-o înaltă ținută artistică. Epistolierul le lucrează cu migală și, îmbinînd dragostea cu talentul, desfășoară o adevărată muncă de creație. Artistul vădește infinite disponibilități. Evocări calde, episoade narative pline de nerv, încîntătoare tablouri de natură, portretizări memorabile, reverii străbătute de fiorul metafizic se succed armonios în maniera suplă a stilului epistolar. Tonul îndrăgostitului se caracterizează prin inflexiuni variate (duioșie, mustrare tandră, gravitate, ardoare, umor șăgalnic etc.) a căror alternanță dau conținutului savoare și prospețime. Toate valențele artistice ale prozatorului de mai tîrziu se află condensate în aceste scrisori.

Ambianța literară a epocii se conturează pregnant în cuprinsul *Jurnalului*. Alături de adolescentul Pișculescu, o întreagă pleiadă de tineri inteligenți, energici, încrezători în destinul lor creator optează, la început de secol, pentru ispititoarea dar spinoasa caricră scriitoricească. Ei ne apar ca un mănunchi de individualități (fapt care nu exclude apropierile sufletești), uniți printr-o puternică pasiune pentru arta cuvîntului. Unii sînt seceraţi pretimpuriu de vitregia destinului (Armand Șarenga), alții supraviețuiesc în lupta cu vicisitudinile existenței, dobîndind notorietate (Arghezi, Cocea). În sfîrșit, se mai distinge și categoria acelora care, asemenea blîndului și discretului Demetrius, muncesc stăruitor în așteptarea unei consacrări care întîrzie. În același timp, predecesori de elită ca T. Maiorescu, I. Slavici, Al.Vlahuță ilustrează și ultima lor ipostază cu o nobilă demnitate. Imaginea amplă și complexă a mișcării literare o întregește o prodigioasă activitate publicistică, vie, impetuoasă, antrenînd condeie pe cît de numeroase pe atît de inegale ca valoare. Unele periodice, cu atmosfera lor animată și orientarea proprie imprimată de mentori prestigioși și colaboratori talentați, vor constitui și peste ani obiectul unor melancolice evocări („*Adevărul literar*" *de altădată*, „*Viața românească*" etc.).

Aspectul legat de viața bisericească a timpului va fi, la rîndul lui, amplu configurat. Criza mistică pe care o traversează Galaction în pragul adolescenței sfîrșește prin a-l îndrepta spre cariera ecleziastică, fără a decide, însă, o abandonare totală a preocupărilor literare. Va urma o lungă perioadă de zbateri lăuntrice, de pendulări între extreme ale unui suflet cît se poate de terestru prin impulsurile sale și, în același timp, dornic de înălțare spre culmile spiritualității creștine. Astfel de tribulații fructuoase pe plan literar au traversat multe spirite de elită, ajungînd la soluții mai mult sau mai puțin diferite. Un Pascal, de pildă, sfîrșește în ascetism. Două secole mai tîrziu Paul Claudel se va baricada, la rîndul său, printr-o gesticulație ostentativă și categorică, într-un catolicism ardent, iar André Gide își află în mod surprinzător, liniștea la bătrînețe, tocmai în apostazia credinței. Mai apropiat de structura temperamentală a scriitorului Galaction, sub aspectul ei dualist, oscilant, pare, însă, a fi Julien Green, unul dintre reprezentanții de seamă ai romanului creștin din Franța. Spre deosebire de contemporanul său francez, la care conflictul dintre elanuri lăuntrice extreme (îndreptate concomitent spre senzualitate și spre spiritualitate), admirabil ilustrat pe plan romanesc, are un deznodămînt funest, prozatorul român imprimă operei sale semnificații tonice, înclinînd spre biruința vieții, a impulsurilor și legilor ei, mai presus de principiile și dogmele creștine. Popa Tonea, eroul nuvelei *De la noi la Cladova*, este un învins, sfîșiat și doborît sufletește tocmai de propria-i rezistență la cele mai elementare impulsuri vitale.

Ca unul dintre cei mai cultivați reprezentanți ai cinului clerical, scriitorul n-a acceptat niciodată îngustimea dogmatică a unor confrați. *Jurnalul* ni-l arată zbuciumîndu-se, adesea, în incertitudini arghezieme, în efortul de a-și clarifica unele obscurități. Admite adevărul științelor pozitive, limitîndu-l, odată cu Spencer, la un punct de unde începe incognoscibilul, misterul. Artistul și preotul conviețuiesc permanent, un serviciu divin este receptat mai întotdeauna prin latura sa spectaculoasă. Sunetele orgii, cîntecele corului, fastul și solemnitatea slujbelor din biserica romano-catolică la care asistă adeseori, fără prejudecăți, dau aripi reveriei. Fantezia iubitorului de frumos și fervoarea mistică merg mai întotdeauna mînă în mînă.

BDD-A1435 © 1979-1980 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:38 UTC)

Călăuzit în toate întreprinderile și acțiunile sale de bunăcredință și omenie, preotul care a fost Galaction nu se sfiește să sancționeze convenționalismul și ipocrizia, corupția, abuzurile de tot felul, meschinăria și alte vicii ale tagmei sale, constatate în perioada cînd funcționa ca defensor ecleziastic (portretul caricatural al preotului Dragomir). Nu de puține ori memorialistul descoperă cu încîntare și oameni a căror etică corespunde aspirațiilor sale ca, de pildă, distinsul profesor cernăuțean Eusebiu Popovici.

O mare parte din paginile *Jurnalului* emană, ca un fluid fierbinte, compasiunea profundă în fața nenumăratelor drame umane. Acel umanitarism larg, democratic, de profunzime tolstoiană, care-l face pe scriitor să-și îmbrățișeze semenii indiferent de naționalitate și religie, își trage seva din anii copilăriei, petrecute între odraslele țăranilor și ale țiganilor. Mai tîrziu, bogatele lecturi umaniste îi consolidează această trăsătură morală, după cum asimilarea doctrinei creștine și apropierea de cercurile socialiste îl vor influența în același sens. În privința ultimelor două orientări, a căror incompatibilitate nu o sesizează, Galaction se apropie de un André Gide, de pildă, care, atras de comunism, îl identifica cu idealul evanghelic. Scriitorul român va îmbrățișa ambele ipostaze (socialist și creștin), poziție care-l determină să alunece, adesea, în confuzii și incertitudini. Contactul direct și permanent al scriitorului de-a lungul vieții cu lumea celor oropsiți, ecourile lăuntrice trezite de noianul suferințelor omenești sînt transpuse în paginile *Jurnalului* cu o nereținută vibrație afectivă. Scene și icoane ale mizeriei se perindă în culori mohorîte. Lipsurile și nevoile stau scrise în trăsăturile răvășite ale feței (doica de la Oficiul de plasare), oamenii sînt secerați de boli (familia factorului poștal din Cernăuți), alții se sting neștiuți prin spitale.

Nici omul de la țară nu cunoaște o soartă mai bună. Îndrăgit de scriitor ca făcînd parte din ambianța copilăriei, admirat pentru nesecatele sale comori spirituale, proiectat, asemenea confraților sadovenieni de mai tîrziu, într-o lumină ușor mitologizantă, datorită capacității sale de a percepe ființa tainică a naturii (istoria groparului Grigorii), țăranul este adus de îndelungata sa suferință dincolo de marginile răbdării, exteriorizîndu-se năpraznic prin răscoalele din 1907. Scriitorul este un martor lucid și îndurerat al evenimentelor, urmărindu-le, cu sufletul înfiorat, în toată amploarea lor și aprobîndu-le ca pe un legitim act justițiar. De pe această poziție el condamnă vehement sălbăticia represaliilor, înfierînd, ca și Caragiale, farsa politică a împăcării celor două partide. Nu este singurul moment cînd scriitorul ia în deriziune situația politică fluctuantă, sistemul de guvernămînt defectuos, practicat de oameni interesați doar de profitul personal, nepăsători față de situația jalnică a țării, apăsată de foamete, secetă și de alte calamități. Imaginea vie, concretă a vieții social-politice a timpului se conturează din numeroase referințe închegate artistic de un povestitor talentat, întrerupt, conform împrejurărilor, de cugetător, moralist, pamfletar. Adevărurile sînt rostite răspicat, traversînd, după caz, amărăciunea, indignarea frustră, ironia caustică, sarcasmul, accente care amintesc poziția publicistului militant, de orientare democratică.

Scriitorul trăiește în contextul epocii, vibrînd la unison cu seismele ei. Impresionant se reflectă momentul apropierii celui de-al doilea război mondial, marcat de creșterea gradată a tensiunii lăuntrice, pe măsura evoluției situației politice interne și externe. Așteptarea febrilă, încărcată de neliniște, teamă, presimțiri, speranțe, aparține, în egală măsură, unui om îngrijorat de viitorul semenilor săi, dar și unui părinte duios, obsedat de soarta celor dragi. Intensitatea trăirilor, respirația sacadată imprimă însemnărilor un adînc fior emoliv.

Scurgerea anilor, povara bătrîneții cu întreg cortegiul ei de neajunsuri conferă părții finale a *Jurnalului* (din ultimul volum) o notă de melancolie senină. Suferințele, boala nu întunecă luciditatea scriitorului, care-și face, nu o dată, un sever bilanț al existenței. Concluziile, deși departe de a fi mulțumitoare, sînt punctate de un soi de regret, dar și de resemnare calmă. Presimțirea morții, apropierea „ultimului exod", la care se fac obsedante referiri, alternează cu amintirile luminoase ale copilăriei și adolescenței, rechemate pentru efectul lor tonic.

Aplecîndu-se peste ani asupra trecutului, autorul revarsă, asupra sa și în alte evocări din cuprinsul vastei sale opere, o puternică undă de nostalgie. Aura amintirii îndulcește asperitățile și chiar perspectiva critică se mai atenuează uneori. Reînvie iarăși perioada școlarității cu „galeria" ei de dascăli, de o largă și variată tipologie. Arta portretizării se exercită copios, cu efecte artistice remarcabile. Reține preocuparea pentru sondajul sufletesc, mai exact, încercările necontenite de a descoperi sub masca profesorului acel sîmbure de căldură umană după care adolescentul aflat departe de vatra părintească tînjea atît. Alte și alte chipuri, imagini, sentimente se perindă pe fundalul trecutului: colegi și prieteni, confrați de breaslă, reviste și cenacluri, personalități ale vieții artistice, ființe dragi din familie sau din satul natal, lecturi și impresii, tulburări adolescentine, escapade în mijlocul naturii etc. Peste tot inundă șuvoiul năvalnic de viață, trăită cu plenitudine, o atmosferă efervescentă de emulație intelectuală se închegă în aceste retrospective. Ipostaza copilului de altădată, crescut sub calda priveghere

BDD-A1435 © 1979-1980 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:38 UTC)

părintească, legănat de cîntecul vestiților lăutari ai satului *(Lăutarii din copilărie)*, viitori eroi ai prozelor sale, aduce o adiere de prospețime. Întîii fiori ai pubertății, împletiți într-un sentiment complex cu fervoarea mistică și admirația pentru farmecul naturii își fac, la rîndul lor, apariția, generînd primele contradicții sufletești *(Trandafirii)*. Dragostea pentru frumos se contopește cu iubirea de oameni, aceasta din urmă devenind, uneori, criteriul predominant de selecție a gustului estetic *(Octav Băneilă)*.

Unui suflet de artist, însă, natura este aceea care îi oferă suprema încîntare, comunicînd cu adîncul ființei prin bogatul ei limbaj de sunete și imagini. Scriitorul, călător pasionat din familia unui Sadoveanu, Hogaș, Bart, o adoră în veșmintele oricărui anotimp, în aspectele-i calme ca și în cele dezlănțuite *(Priveliști carpatine)*. Aproape întotdeauna natura îmbie la meditație și reverie pe marginea istoriei, vorbind prin vestigiile ei, de trecutul zbuciumat al unui popor *(Dealuri basarabene)*. Farmecul locurilor, reconstituite, adesea, prin cețurile copilăriei, este transpus în imagini de basm oriental *(Turnu-Măgurele)*.

Meditația, reveria nu sînt singurele ipostaze ale scriitorului în notele sale de drum. Se relevă de multe ori și observatorul lucid al faptului cotidian, al oamenilor și al gradului lor de civilizație *(Într-un sat din Ardeal)*. Reportaje dense, vădind un permanent interes pentru existența omului, o curiozitate neostoită pentru specificul locului vizitat, scrie Galaction cu prilejul nenumăratelor peregrinări prin țară *(Coliba dintre sălcii, La gurile Dunării* etc.) și peste hotare *(În pămîntul făgăduinței)*.

Atît prin virtuțile ei artistice, cît și prin conținutul substanțial, memorialistica lui Gala Galaction satisface pe deplin predilecția pentru acest gen de creație, urmărind meandrele unui destin adînc împlîntat în realitățile epocii.

BDD-A1435 © 1979-1980 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:52:38 UTC)